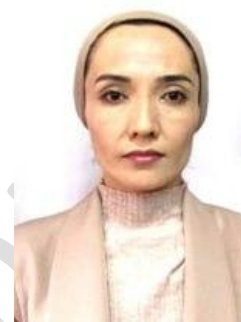

**ZAMONAVIY TARAQQIYOT JARAYONIDA TASAVVUF
TAFAKKURI VA MA'RIFATLI JAMIYATNI BARPO
ETISHNING RUHIY-MA'NAVIY ASOSLARI**
*Vohidova Dilshoda Vohid qizi, Buxoro davlat universiteti "Islom
tarixi va manbashunosligi, falsafa" kafedrası o'qituvchisi*
**SPIRITUAL AND MORAL FOUNDATIONS OF SUFI
THINKING IN THE PROCESS OF MODERN
DEVELOPMENT AND THE FORMATION OF AN
ENLIGHTENED SOCIETY**

*Vokhidova Dilshoda Vokhid qizi, Lecturer, Department of "History of
Islam and Source Studies, Philosophy", Bukhara State University*

**ДУХОВНО-ПРАВСТВЕННЫЕ ОСНОВЫ
СУФИЙСКОГО МЫШЛЕНИЯ В ПРОЦЕССЕ
СОВРЕМЕННОГО РАЗВИТИЯ И ПОСТРОЕНИЯ
ПРОСВЕЩЁННОГО ОБЩЕСТВА**

*Вохидова Дильшода Вохид кызы, преподаватель кафедры «История
ислама и источниковедение, философия» Бухарского
государственного университета*

[https://orcid.org/
0009-0009-9382-
217X](https://orcid.org/0009-0009-9382-217X)
e-mail:
vohidovadilshoda
@gmail.ru

Annotatsiya: Mazkur maqolada zamonaviy taraqqiyot sharoitida tasavvuf tafakkurining inson ma'naviyatini yuksaltirishdagi o'rni hamda ma'rifatli jamiyatni barpo etishdagi ahamiyati tahlil qilinadi. Tasavvuf falsafasining asosiy g'oyalari – ruhiy poklik, axloqiy yetuklik, insonparvarlik va ilohiy haqiqatni anglash kabi tamoyillar zamonaviy ijtimoiy jarayonlar bilan uyg'un holda ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: tasavvuf tafakkuri, ma'rifatli jamiyat, zamonaviy taraqqiyot, ruhiy kamolot, ma'naviy qadriyatlar, axloqiy yetuklik, insonparvarlik, ichki uyg'onish.

Annotation: This article analyzes the role of Sufi thought in elevating human spirituality and its significance in building an enlightened society within the context of modern development. The main principles of Sufi philosophy-spiritual purity, moral maturity, humanism, and the comprehension of divine truth-are examined in harmony with contemporary social processes.

Keywords: Sufi thought, enlightened society, modern development, spiritual perfection, moral maturity, spiritual values, humanism, inner awakening.

Аннотация: В данной статье анализируется роль суфийского мышления в духовном возвышении человека и его значение в построении просвещённого общества в условиях современного развития. Основные идеи суфийской философии - духовная чистота, нравственная зрелость, гуманизм и постижение божественной истины - рассматриваются в гармонии с современными социальными процессами.

Ключевые слова: суфийское мышление, просвещённое общество, современное развитие, духовное совершенствование, духовные ценности, нравственная зрелость, гуманизм, внутреннее пробуждение.

Kirish. Bugungi globallashuv, texnologik chuqur muammolar ham yuzaga kelmoqda. Moddiy yuksalish va axborot oqimlari shiddat bilan farovonlik, raqamli taraqqiyot va iste'mol kechayotgan davrda insoniyat oldida nafaqat iqtisodiy madaniyatining ustuvorligi inson ruhiy olamining yoki siyosiy, balki ma'naviy hayot bilan bog'liq zaiflashuvi, axloqiy me'yorlarning yemirilishi kabi

xavflarni yuzaga keltirmoqda. Shu bois zamonaviy taraqqiyotning barqarorligini ta'minlashda inson ruhiy-ma'naviy kamolotiga e'tibor qaratish muhim dolzarb masalaga aylanmoqda.

Mazkur jarayonda tasavvuf tafakkuri – insonni nafsiy istaklardan xalos etish, ruhiy poklanish, axloqiy barkamollikka erishish va jamiyatda mehr-oqibat muhitini mustahkamlashga da'vat etuvchi ta'limot sifatida alohida ahamiyat kasb etadi. Tasavvuf falsafasi inson qalbini uyg'otish, ichki uyg'unlikni topish va hayot mazmunini ilohiy haqiqat bilan bog'lashga chorlaydi. Shu sababli tasavvuf nafaqat diniy-ma'naviy yo'nalish, balki zamonaviy jamiyatni ma'naviy yangilashning falsafiy negizi sifatida ham e'tirof etiladi. Ma'rifatli jamiyat tushunchasi esa ilm, tafakkur, axloq va ruhiy barkamollik uyg'unligiga asoslangan ijtimoiy tizimni anglatadi. Bunday jamiyatda inson faqat bilimli emas, balki ma'naviy mas'uliyatli, ijtimoiy adolat, bag'rikenglik va ezgulik tamoyillariga sodiq shaxs sifatida shakllanadi. Tasavvuf tafakkurining bunday ma'naviy asoslari ma'rifatli jamiyat barpo etishda kuchli ma'naviy va falsafiy manba bo'lib xizmat qiladi.

Shu ma'noda, ushbu tadqiqot zamonaviy taraqqiyot jarayonida tasavvuf falsafasi tamoyillarining inson ruhiy-ma'naviy hayotini boyitishdagi, ma'rifatli jamiyatni shakllantirishdagi o'rnini tahlil etishga qaratilgan.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqotning metodologik asosini ijtimoiy-falsafiy, aksiologik (qadriyatshunoslik), tarixiy va komparativ (qiyosiy) yondashuvlar tashkil etadi. Tadqiqotning markazida tasavvuf tafakkurining inson ruhiy-ma'naviy kamolotiga, axloqiy qadriyatlar tizimining shakllanishiga va zamonaviy jamiyat taraqqiyotiga ko'rsatgan falsafiy ta'sirini tahlil etish masalasi turadi.

Tadqiqot davomida quyidagi ilmiy-uslubiy yondashuvlardan foydalanildi:

1. **Falsafiy tahlil usuli** – tasavvuf ta'limotining mohiyatini, inson va jamiyat hayotidagi ruhiy-ma'naviy omillarni falsafiy nuqtayi nazardan tahlil qilish uchun qo'llanildi.

2. **Tarixiy yondashuv** – tasavvuf tafakkurining tarixiy ildizlarini, uning turli davrlardagi shakllanish bosqichlarini va jamiyat taraqqiyotiga ta'sirini o'rganishga xizmat qildi.

3. **Aksiologik (qadriyatshunoslik) yondashuv** – tasavvuf falsafasida ilgari surilgan axloqiy, ma'naviy va ruhiy qadriyatlarning zamonaviy

ma'rifatli jamiyat barpo etishdagi ahamiyatini baholashda qo'llanildi.

4. **Komparativ (qiyosiy) tahlil** – tasavvuf tafakkuridagi g'oyalar bilan bugungi global va zamonaviy ijtimoiy-ma'naviy yo'nalishlar o'rtasidagi o'xshashlik va farqlarni aniqlashga yordam berdi.

5. **Sistemali yondashuv** – zamonaviy taraqqiyot, ma'naviyat va tasavvuf tafakkurini yagona ijtimoiy-falsafiy tizim sifatida o'rganishga asos bo'ldi.

Shuningdek, tadqiqotda **Abu Hamid G'azzoliy, Bahouddin Naqshband, Alisher Navoiy, Jaloliddin Rumi, Ahmad Yassaviy** kabi mutasavviflarning asarlari, shuningdek, zamonaviy o'zbek va xorijiy olimlarning ma'naviyat va ijtimoiy taraqqiyotga oid ilmiy qarashlari tahlil manbasi sifatida foydalanildi. Metodologik yondashuvlar uyg'unligi tadqiqotning asosiy maqsadi – **tasavvuf tafakkuri asosida ma'rifatli jamiyatni barpo etishning ruhiy-ma'naviy mexanizmlarini aniqlashga** erishish imkonini berdi. Hozirgi davrda jamiyatning rivojlanishi nafaqat texnologiya, iqtisodiyot va global aloqalar bilan chegaralanadi. Zamonaviylik insonning ichki dunyosi, nafs va qalb uyg'unligi bilan ham bog'liqdir. Texnologik taraqqiyot va globallashuv insonlarni moddiy hayotga e'tibor qaratishga majbur qilar ekan, ko'p hollarda ruhiy bo'shliq va ma'naviy notinchlik paydo bo'ladi. Shu nuqtada tasavvuf tafakkuri shaxsning ichki barqarorligi, ruhiy sog'lomligi va ma'naviy rivojlanishi uchun muhim vosita hisoblanadi.

Muhokama. Tasavvuf - nafsni boshqarish, qalbni poklash va insonning ichki tinchligiga erishish yo'lini ko'rsatuvchi irfoniy yo'nalishdir. Bu yo'l nafsni faqat cheklash emas, balki uni oliy ma'noli maqsadlar yo'lida yo'naltirishni nazarda tutadi. Zamonaviylik sharoitida tasavvufiy tafakkur insonlarning ruhiy ehtiyojlarini qondirish, ichki ma'no va hayotning oltin qoidalarini anglashda katta ahamiyatga ega. Tasavvufiy ta'limotlar nafsning qondirilishi o'rniga, uni tarbiyalash, sabr, mehr-shafqat va insoniylik kabi fazilatlarni rivojlantirishni targ'ib qiladi. Bu esa nafaqat shaxsning ichki rivojlanishi, balki jamiyatda ijtimoiy barqarorlik va totuvlikni ta'minlaydi. Ma'rifatli jamiyat – bu faqat bilimga ega bo'lgan jamiyat emas. U axloq-qadriyatlarni qadrlaydigan, shaxsiy va jamoatchilik mas'uliyatini chuqur anglaydigan, ichki ruhiy qiymatlarga e'tibor qaratadigan muhitdir. Bunday jamiyatda inson faqat o'z manfaatini emas, balki boshqalarning, atrof-muhitning va jamiyatning

umumiy rivoji uchun ham mas'uliyatni his qiladi. Ma'rifatli jamiyat a'zolari axloqiy prinsiplar asosida harakat qiladi, insoniy munosabatlarda adolat va mehr-shafqatni ustun qo'yadi, qarorlarida esa nafsni istaklardan ko'ra, umumiy manfaatlarni hisobga oladi. Shu bilan birga, bunday jamiyatda nafaqat tashqi bilim va texnologik taraqqiyot muhim, balki shaxsning ichki dunyosi, qalb va ruh uyg'unligi, ma'naviy tarbiya va axloqiy yetuklik ham ustuvor o'rin tutadi. Ma'rifatli jamiyatda har bir inson o'zini faqat mustaqil shaxs sifatida emas, balki jamiyatning faol, mas'ul va hissador a'zosi sifatida his qiladi. Natijada, bu jamiyatda nafaqat bilim va texnologik rivojlanish, balki ijtimoiy barqarorlik, totuvlik, madaniy uyg'unlik va ruhiy farovonlik ham ta'minlanadi.

Jamiyatda ma'rifiylik nafaqat ta'lim va bilim bilan chegaralanmaydi, balki nafsni tarbiyalash, insoniy munosabatlarni rivojlantirish va jamiyatda axloqiy standartlarni saqlash orqali ham namoyon bo'ladi. Tasavvufiy tafakkur bu jarayonda muhim rol o'ynaydi, chunki u insonning ichki dunyosi bilan jamiyat hayoti o'rtasida uyg'unlikni ta'minlaydi. Zamonaviylik sharoitida tasavvufiy yo'l nafsni tarbiyalash va ruhiy sog'lomlikni ta'minlashda amaliy ahamiyatga ega. U nafsni o'ziga bog'lantirmaslik, boshqalarga mehr-shafqat bilan munosabatda bo'lish, insoniylikni rivojlantirish kabi qadriyatlarni targ'ib qiladi. Bu jarayon jamiyatda barqarorlikni va ijtimoiy totuvlikni mustahkamlaydi. Tasavvufiy bilimlar va amallar zamonaviy texnologik imkoniyatlar orqali ham tarqalmoqda: onlayn platformalar, ruhiy seminarlar va global irfon tarmoqlari orqali insonlar nafs va qalb tarbiyasini zamonaviy muhitda olishlari mumkin. Bu esa ma'naviy va ruhiy taraqqiyotni global kontekstda ham ta'minlaydi.

Natijalar. Shu tariqa, zamonaviy jamiyatda ma'naviy va ruhiy muvozanat nafaqat shaxsning ichki taraqqiyoti, balki jamiyatning barqarorligi va ma'rifatliligi uchun ham asosiy shartdir. Tasavvuf tafakkuri nafsni tarbiyalash, qalbni poklash va insonning ichki tinchligiga erishish yo'lini ko'rsatadi. Ma'rifatli jamiyat nafaqat bilimli, balki axloqiy va insoniy qadriyatlarga e'tibor qaratgan, nafs va qalb o'rtasida uyg'unlikka ega jamiyat sifatida namoyon bo'ladi. Zamonaviy taraqqiyotda tasavvufiy yo'l va ma'rifiy qadriyatlarning uyg'unligi insonlarning ichki va tashqi dunyosi orasida balancni ta'minlab, barqaror va totuv jamiyatni shakllantirishga xizmat qiladi.

Zamonaviy jamiyatda taraqqiyot faqat texnologiya, iqtisodiy o'sish yoki global aloqalar bilan chegaralanmaydi. Uning samaradorligi shaxsning ichki ruhiy va ma'naviy taraqqiyoti bilan ham bog'liqdir. Bugungi kunda insonlar tezkor rivojlanuvchi material dunyoga kirib borsa-da, ko'p hollarda ruhiy va ma'naviy bo'shliq yuzaga chiqmoqda. Mana shu nuqtada tasavvuf tafakkuri jamiyat uchun yangi imkoniyatlar eshigini ochadi, chunki u nafsni tarbiyalash, qalbni poklash va insonning ichki tinchligiga erishish yo'lini ko'rsatuvchi irfoniy yo'nalish sifatida zamonaviylik sharoitida ham o'z ahamiyatini yo'qotmaydi.

Xulosa. Tasavvufiy ta'limotlar nafsni faqat cheklamay, uni samarali va ma'noli yo'lda yo'naltiradi. Bu shaxsning ichki rivoji va jamiyatning barqarorligi uchun muhimdir. Ma'rifatli jamiyat bilimli bo'lish bilan birga, axloqiy mas'uliyatli, ruhiy qadriyatlarga e'tiborli va nafs bilan qalb uyg'unligini ta'minlaydi. Zamonaviy sharoitda tasavvufiy yo'l sabr, mehr-shafqat va kechirim kabi fazilatlarni rivojlantirib, ruhiy immunitetni mustahkamlaydi, ta'lim muassasalari va jamoatchilik esa bu jarayonda muhim rol o'ynaydi. Shu orqali jamiyatning ma'naviy va axloqiy muvozanati mustahkamlanadi va barqaror, ma'rifatli muhit shakllanadi. Tasavvuf tafakkuri va ma'rifatli jamiyatni barpo etish ruhiy-ma'naviy muvozanat, axloqiy tarbiya va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlaydi, insonni bilimli va ma'naviy jihatdan rivojlangan shaxs sifatida shakllantiradi hamda jamiyatning uzoq muddatli taraqqiyotiga xizmat qiladi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Mirziyoyev Sh.M. Ma'rifat va taraqqiyot yo'lidan. – Toshkent: O'zbekiston, 2020. – 368 b.
2. Muminov N. **Ma'rifatli jamiyat va yoshlar ma'naviyati.** – Toshkent: Ma'naviyat, 2018. – 176 b.
3. Qurbonov B. Falsafa va jamiyat: ma'rifat va axloq uyg'unligi. – Toshkent: Fan, 2017. – 230 b.
4. Abdullayev Sh. Inson manfaatlari va ma'rifatli jamiyat qurilishi. – Toshkent: Akademnashr, 2020. – 210 b.
5. Bahouddin Naqshband. Risolai odobi tariqat. – Buxoro: Sharq, 2000. – 144 b.
6. Saidov M. Xojagon–Naqshbandiya tariqati va uning ijtimoiy-ma'naviy mohiyati. – Toshkent: Fan, 2015. – 210 b.
7. Komilov N. Naqshbandiya ta'limoti va inson kamoloti. – Toshkent: Ma'naviyat, 2006. – 196 b.